

ДЕКАЛОГ ДИЈАЛОГА

Основна правила међурелигијског, међуидеолошког дијалога

LEONARD SWIDLER

Текст који је пред вама је „класична“ верзија *Декалога дијалога*, односно *Десет заповести дијалога*, који је настао пре него и сам појам **дубоки-дијалог** (deep-dialogue). Ова верзија се фокусира на „Дијалог у глави“: прва верзија о четири главна правила је објављена као „Основна правила међурелигијског дијалога“ у часопису *Journal of Ecumenical Studies* 15, 3 (Лето, 1978), стр. 413ф; а касније проширен у „Декалог дијалога: правила међурелигијског дијалога“, *Journal of Ecumenical Studies* 20, 1 (Зима, 1983), стр. 1-4; а од 1984. године носи наслов „Декалог дијалога: правила међурелигијског, међуидеолошког дијалога“. До сада је објављен у најмање 39 публикација и на најмање 9 различитих језика. Ови здраворазумски упути се зову „Декалог дијалога“ из једноставних педагошких разлога: бар ће Јевреји, Хришћани и Муслимани лако препознати и сетити се Божјих заповести, Декалога, па још и на енглеском оба појма имају почињу истим словом Д... Д што додатно олакшава препознавање.

Дијалог је разговор између две или више особа које имају различите погледе у односу на предмет разговора, чије је примарна сврха да сви учесници уче једни од других да би се и сами променили и напредовали. Ова дефиниција дијалога отелотвљује и прву заповест дијалога.

У прошлости, религијско – идеолошка сфера је била место где смо се налазили да заједно дискутујемо са друкчијима од нас, на пример, Католици са Протестантима, са циљем да се победи противник, или да се научи нешто о противнику како би се лакше обрачунали са њим/њом касније или, у најбољем случају, да се преговара са њим/њом. Ако смо се уопште и суочавали једни са другима то је био сукоб – некада у виду отворене полемике, некада суптилније, али увек са крајњим циљем да се победи онај други, јер смо били убеђени да само ми сами имамо апсолутну истину.

Али дијалог *није* дебата. У дијалогу свака страна мора саслушати другу страну, отворено и са симпатијама да покуша са разуме позицију другог што је боље могуће. Такав став аутоматски укључује и претпоставку да у неком тренутку можемо пронаћи партнерову позицију толико уверљиву да, уколико делујемо интегритетом, би могли и да се променимо, а промена може бити каткад узнемирујућа.

Наравно, овде говоримо о посебној врсти дијалога, *међу* – религијском, *међу* – идеолошком дијалогу. Да би имали такав дијалог, недовољно је да партнери само дискутују о одређеном религијско/идеолошком предмету, односно „крајњет смислу живота и како живети у складу са тим“. Радије треба да уђу у дијалог као особе које се значајно идентификују са верском или идеолошком

заједницом. На пример, ако нисам Хришћанин или марксиста, не могу учествовати као „партнер“ у Хришћанско – марксистичком дијалогу, иако могу да присуствујем, постављам питања ради информисања, а можда и да дам неке корисне коментаре.

Очигледно је да је међурелигијски, међуидеолошки дијалог нова појава под сунцем. У прошлости га нисмо могли ни замислити, а камоли практиковати. Како се онда ефикасно прикључити овој новотарији? Следе нека основна правила, или „заповести“, међурелигијског, међуидеолошког дијалога којих се морамо држати уколико дође до дијалога. Ово нису теоријска правила, нити заповести „са неба“, већ правила до којих смо дошли тешким искуством.

ПРВА ЗАПОВЕСТ: *Примарна сврха дијалога јесте учење да мењамо и унапређујемо нашу перцепцију и разумевање стварности, и да деламо у складу са тим.* Минимално, чак и чињеница да сам научио да мој партнер у дијалогу верује у „ово“ пре него у „оно“ пропорционално мења мој став према њему/њој; а промена става је знак значајне промене у мени самом. Улазимо у дијалог да би могли да учимо, да се мењамо и напредујемо, али **не да терамо друге да се мењају**, као што се неки надају да ураде у дебатама – а та нада је обрнуто пропорционална фреквенцији и жестини са којом се улази у дебату. Са друге стране, зато што **сваки партнер** улази у дијалог са намером да учи и да мења самог себе, и његов партнер ће се променити. Тако је циљ дебате много ефикасније успуњен дијалогом.

ДРУГА ЗАПОВЕСТ: *Међурелигијски, међуидеолошки дијалог мора бити пројекат са две стране – у оквиру сваке верска или идеолошке заједница али и између њих.* Због тога што дијалог има природу “заједништва” и што му је главни циљ да сви партнери уче и мењају сами себе, такође је важно да сви партнери уђу у дијалог не само са својим партнерима са друге стране стола – Лутерани са Англиканцима, на пример – већ и са припадницима своје заједнице, да са њима деле благодети међурелигијског дијалога. Само тако ће цела заједница евентуално научити да учи и да се мења, крећући се ка бољем схватању реалности.

ТРЕЋА ЗАПОВЕСТ: *Сваки учесник мора приступити дијалогу са апсолутном искреноћу и отвореношћу.* Мора бити јасно у ком смеру се главне и споредне тенденције у једној традицији крећу, до које промене ће доћи у будућности и, ако је неопходно, где учесници имају потешкоће са својом традицијом. Лажним фронтима није место у дијалогу.

Са друге стране – сваки учесник мора претпоставити сличну искреност и отвореност у другим партнерима. Одсуство отворености ће спречити да дође до дијалога, али и непостојање партнерове искрености ће учинити исто. Укратко: без поверења нема дијалога.

ЧЕТВРТА ЗАПОВЕСТ: *У међурелигијском, међуидеолошком дијалогу не смемо упоређивати наше идеале са партнеровом праксом*, већ наше идеале са идеалима нашег партнера, нашу праксу са партнеровом праксом. На пример, упоређивање некадашње хиндуистичке праксе спаљивања удовица (сугте) са некадашњом хришћанском праксом спаљивања вештица и јеретика (ауто да фе'с.)

ПЕТА ЗАПОВЕСТ: *Сваки учесник мора дефинисати самог себе*. Само су Јевреји, на пример, у стању да дефинишу шта значи бити Јеврејин. Остали једино могу споља да опишу како то изгледа. Штавише, као је дијалог диначан медијум јер сваки учесник учи, он ће се променити и отуда непрекидно продубљивати, ширити, и мењати своју слику као Јеврејина – остајући у константном дијалогу са осталим Јеврејима. Стога је обавезно да сваки ученик у дијалогу дефинише ста подразумева бити аутентичан члан његове традиције.

Са друге стране – онај који се интерпретира мора бити у стању да препозна себе у интерпретацији. Ово је златно правило међурелигијске херменаутике, што је „апостол међурелигијског дијалога“ Рајмундо Паникар (Raimundo Panikkar) често понављао. Зарад разумевања, сваки ученик ће природно покушати да објасни самом себи оно што он/а мисли да је значење партнерове тврдње; а партнер мора бити у стању да препозна себе у том изразу. Вилфред Кантвел Смит (Њилфред Цантвџелл Смитх), заговорник „светске теологије“, би додао да израз мора бити проверљив од стране критичких посматрача који нису укључени.

ШЕСТА ЗАПОВЕСТ: *Учесници дијалога не смеју приступити дијалогу са дефинитивним претпоставкама по питањима о којима се не слажу*. Сваки партнер би требало не само да слуша другог партнера са отвореношћу и симпатијама већ и да покуша да се сложи са њим колико год је могуће а да задржи интегритет са својом традицијом; место преко којег он/а не може прећи а да не угрози свој идентитет је управо и права тачка неслагања – која је често другачија од тачке неслагања која је била претпостављена раније.

СЕДМА ЗАПОВЕСТ: *Дијалог је могућ једино између једнаких – који су дошли да уче*, или како Други Ватикански Концил каже „једнаки са једнакима“ (*par cum pari*). Обе стране морају приступити дијалогу са циљем да уче о другом. У складу са тим, ако на пример, Муслимани виде Хиндуисте као инфериорне, или Хиндуисти виде Муслимане као инфериорне, ту неће бити дијалога. Ако би дошло до правог међурелигијског, међуидеолошког дијалога између Муслимана и Хиндуиста онда обе стране морају бити спремне да уче од једни од других; само онда ће бити „једнаки са једнакима“, *par cum pari*. Ово правило такође указује да не постоји дијалог у једном смеру. На пример, дискусије између Јевреја и Хришћана које су почеле у 60тим годинама прошлог века су углавном биле претходница међурелигијском дијалогу. Разумљиво, Јевреји су прихватили ове размене само да би

могли да подучавају Хришћане, иако су Хришћани углавном дошли да уче. Али, ако желимо да дође до правог дијалога између Хришћана и Јевреје она и Јевреји морају приступити са жељом да уче; само тада ће то бити *par cum pari*.

ОСМА ЗАПОВЕСТ: *Дијалог се може десити само ако постоји међусобно поверење: приступ овим проблемима ће највероватније обезбедити заједничко тло за даље успостављање људског поверења.* Иако међурелигијски, међуидеолошки дијалог мора у себи садржати димензију „заједнице“, што значи да учесници морају бити чланови верске или идеолошке заједнице – на пример Маркиста, или Таоиста – исто тако је тачно да само особе могу бити у дијалогу. А дијалог између особа може бити заснован само на личном поверењу. У складу са тим, мудро је не помињати најтеже проблеме на самом почетку, већ почети са проблемима који ће највероватније да обезбеде неко заједничко тло и у складу са тим развити људско поверење. Онда, постепено, како се ово људско поверење продубљује и шири, нека мучна питања могу бити постављена. Дакле, као што се у учењу крећемо од познатог ка непознатом, тако и у дијалогу крећемо од заједничких ствари – за које ће нам додуше бити потребно одређено време да их пронађемо, у складу са међусобним игнорисањем које је резултат вековног непријатељства – да би се бавили стварима које су предмет неслагања.

ДЕВЕТА ЗАПОВЕСТ: *Особе које улазе у међурелигијски, међуидеолошки дијалог морају бити у најмању руку критички настројене како према себи тако и према својој верској или идеолошкој традицији.* Недостатак критичког мишљења указује да традиција којој та особа припада има све тачне одговоре. Такав став чини дијалог не само неважним, већ и немогућим, јер ми и улазимо у дијалог да би могли да учимо – што је очигледно немогуће ако наша традиција сматра да никада није направила грешку, и да поседује све тачне одговоре. Наравно да у међурелигијском, међуидеолошком дијалогу особа држи до својег интегритета и убеђења заснованих на верском или идеолошкој припадности, али такав интегритет и убеђења морају укључивати, не искључивати, здрав критички став према самом себи. Без таквог става нема дијалога, нити интегритета.

ДЕСЕТА ЗАПОВЕСТ: *Сваки учесник мора покушати у неком тренутку да искуси партнерову религију или идеологију „изнутра“, јер религија или идеологија нису нешто што је само у глави, већ и су духу, срцу, у „целом бићу“, једној особи или заједници.* Џон Дуне (John Dunne) говори о „преласку“ у нечију религију или идеолошко искуство и повратак назад као просвећење, проширење и продубљење [Cf. John S. Dunne, *The Way of All the Earth* (New York: Macmillan, 1972)]. Задржавањем свог личног верског интегритета морамо пронаћи начине да искусимо неке од емоционалних и духовних силе које исказују симболи и културна добра религије нашег партнера – и онда да се вратимо назад у своју религију или идеологију, обogaћени и проширени барем малим искуством религије или идеологије нашег партнера.

Међурелигијски, међуидеолошки дијалог се одиграва у четити области – „Дијалог Главе, Руку, Срца и Светог“ – и то: практичној (Дијалог руку), у којој учествујемо да помогнемо човечанству; естетској/духовној (Дијалог срца), у којој желимо да искусимо лепоту партнерове религије или идеологије „изнутра“; сазнајној (Дијалог главе), у којој настојимо да пронађемо и разумемо истину и на крају, интегративној (Дијалог светог)

Међурелигијски, међуидеолошки дијалог има три главне фазе (у даљем тексту детаљније описан у Седам фаза). У првој фази ми одбацујемо информације које имамо једни од другима и почињемо да сазнајемо друге какви они стварно јесу. И другој фази почињемо да спознајемо вредности у партнеровој традицији и покушавамо да их усвојимо у нашу традицију. На пример, у Будистичко – Хришћанском дијалогу Хришћани могу учити о великом поштовању традиције медитације, а Будисти могу учити о поштовању пророчке, друштвено праведне традиције – обе вредности су традиционално јаке, иако не искључиве, и повезане са заједницама других. Ако смо озбиљни, упорни, и довољно осетљиви у дијалогу онда можемо ући у трећу фазу. У овој фази почињемо да истражујемо нове идеје о стварности, значењу, истини, стварима о којима ниједан од нас није био свестан раније. Долазимо лице у лице са овом ново, али за нас још увек непознатом димензијом стварности само због питања, схватања и пробања насталих у дијалогу. Можемо се онда усудити да кажемо стрпљиво вођен дијалог може постати инструмент новог „откровења“, даљег откривања стварности – на чему морамо радити.

Има нешто у вези са фазом један што је радикално другачије него у фазама два и три. У каснијим фазама не додајемо квантитативно другу „истину“ или вредност из партнерове традиције. Уместо тога, ми их прихватамо у оквиру нашег само-разумевања традиције којој припадамо, што ће пропорционално довести до трансформације нашег само-разумевања. Како ће наш партнер бити у сличној позицији, ми ћемо бити у могућности да проматрамо елементе од дубоке вредности у нашој традицији које је традиција нашег партнера у стању да прихвати. Наравно, све ово мора бити одрађено са потпуним интегритетом на обе стране, где оба партнера остају аутентично исправни према језгру његове/њене верске традиције. Међутим, важно је истаћи да ће језгро бити на другачије начине прихваћено и искушено под утицајем дијалога; али, ако је дијалог одрађен са интегритетом и отвореношћу, резултат ће бити да, на пример, Јевреји постану још више аутентични Јевреји и да Хришћани буду још више аутентични Хришћани, не упркос чињеници да су Јеврејство и/ли Хришћанство нашли нешто од дубоке вредности у другој традицији, већ управо због тога. Овде нема говора о синкретизму, јер синкретизам у пежоративном значењу означава мешање различитих елемената из различитих религија у неку врсту збрке у којој нема бриге од интегритету укључених религија – што није случај са правим дијалогом.

Translated from English into Serbian by: **Marko Vekovic**

University of Belgrade, Serbia

marko.vekovic@fpn.bg.ac.rs

herrvekovic@gmail.com